

Անա այսպիսի մի թատրոնական գործիչի
յօրեկանին է կատարուել թիֆլիսում արժանա-
վայել կերպով :

ՇԻՐՎԱՆԱԶԱԿԷ

1907 թ. դեկտեմբերի 20

Պարիզ :

ՀԱՅ ԷԶԵՐ

Էջմիածնայ միաբան եւ ծանօթ բանասէր
Մեսրոպ Վ. Տէր-Մովսէսեանց, որ տարիներէ ի
վեր կը պատարասէ հայ ձեռագիրներու ընդհա-
նուր ցուցակ մը, հաճեցաւ ձեռագրանկարչական
արուեստի իր ճոխ հաւաքածուէն նմուշ մը մեկ-
նաբանող յօդուածով մը՝ ուսյ Անալիսիէն : Այդ
նմուշ մին է նախնեացմէ մեզի միացած ամե-
նէն չանկեան սուրբամաններէն՝ թէ՛ գեղարուես-
տական եւ թէ՛ ազգային տեսակէտով : Իրք ար-
ուեստի գործը, շատ սիրուն կտոր մըն է, նկարին
ընդհանուր շարագրութիւնը, անձնաւորութեանց
խմբաւորութիւնը, կեցող ամբներուն ու զգեստներուն
գծագրութիւնը, եւ ամբողջութեան մէջ ցոյա-
ցող երկնիզած ու փափուկ շնորհ, կը յայտնեն
քննույլ փոխիթիթի սաղաթ մը : Յիսուսին
դէմքը, ճգնաւորական հօգը ու ջղուտ գծերով,
խորին արտայայտութեամբ, մանաւորապէս ու-
շաք մըն է : Գմայլելի է արքայական բնութեւնի
բոլոր անդամներուն րարեմտապական միափու
ու մաքուր նայուածքներուն վերաբարձու մը
դէպ ի երկնաւոր տեսիլը որ իրենց վրայ կը
ճառագայլէ : Իսկ՝ ազգային պատմութեան տե-
սակէտով, գործը մեծապէս հետաքրքրական է,
որովհետեւ վաւերական դիմանկար մը կուտայ
մեր հին թագաւորներէն միոյն իւր : Իր ընտանի-
քին, ինչպէս եւ որոշ գաղափար մը մտաբե-
նաց արքայական զգեստակաւ :

Սրտանց կը ցանկանաք որ Մեսրոպ վարդա-
պետ միջոց ունենար չուսով սկսելու հրատա-
րակութիւնը իր այդ կարեւոր եւ բազմզուտ
գործին :

Այդքան ժամանակամիջոցում իմ ձեռքով ան-
ցան ոչ պակաս քան 6400 օրինակ իմ նախ-
նիքների ինքնագիր վաւերագրեր, որոնց նա-
գոյնը հասնում է մինչեւ փրկչական ուժի-ինչեւ
բորգ զարբ. նորագոյնը մինչեւ տասնեկինեւ
բորգը : Այդ վաւերագրերն են որ անխորշախ
պատմում եւ պատկերացնում են հայկական
պատմական անցեալը, նոքա են արեւմտեան
հնարարութ. եւ, ուղղորդ հետախուզողի համար,
քայլ առ քայլ հետեւելով, վերականգնել մեր
քաղաքակրթութեան պատմութեան մոռցուած
էջերը :

Ձեռագրի նիւթը՝ մագաղաթ թէ թուղթ,
նիւթի կոպտութիւնն ու նրբութիւնը, ձեռագրի
գիրը թէ իւր փոխանցումներով՝ երկաթագրից-
բուրբ-նօսոր եւ չղագրի եւ թէ գրութեան ար-
ուեստի նուազ կամ գերազանց նրբութեամբ,
մանաւանդ ձեռագրի մանրակարգութիւնն կոչ-
ուած արուեստը, չափազանց ուշադրու են,
եբք այդ բոլոր ծառայեցնում էք չափելու եւ
ճանաչելու ազգային նաեւ քաղաքական կենսի
ամենատարբեր վիճակները :

Այդքան բազմաթիւ ձեռագրերի մէջ բաւա-
կան շատ են արդէն յայտնի գրուածքների աւելի
ընտիր քննարկի եւ հազուադէպ օրինակների բայց
ընդհանրապէս նոր կամ անծանօթ գրուածքներ
եւ կորած հնդկականների երկեր չգտնուեցին :
Յատկապէս մեծ հետաքրքրութեամբ եւ լարուած
ուշադրութեամբ քննեցի Նրուսաղէմի մը : Յա-
կարպ վանքի հարուստ ժողովածուն, յուսալով
որ տարիներէ ի վեր ծածկուած եւ մասնազգ-
տներին համարեալ թէ անմասնելի մատենադա-
րանը կարող է պարունակել մեծ նորութիւններ
Սակայն, եթէ նորութիւնների ակնկալու-
թեան յուր չարադարացու, այդ ժողովածուի
արժէքը տառաջակալող է իւր սուրբ գրքի լաւա-
գոյն օրինակներով եւ մանաւանդ մանրանկար-
չական արուեստի ամենահազուադէպ նմուշնե-
րով : Այդ բանում ժողովածուն դերազանց է
նախ իսկ էջմիածնի գրադարանի :

Այդքանից մը մեւ բոլոր մ. հնադարա-
ները, որոնցից ունենաւարուստ Կարիզի Աղ-
մի գրատունն է իւր 320 օրինակով, Նրուսա-
ղէմի հետ համեմատուել չեն կարող :

Յարմար առիթ թողնելով ժողովածուների
առանձնական նկարագրութիւնը, կանխեմ հրա-
տարակել առ այսմ մի նմուշ հայկական ման-
րանկարչութեան, որ նաեւ պատմական մեծ
կարեւորութիւն ունի : Դա Հեթումի որդի է եւ
ուս թ ա գ աւ ո թ ի, նրա՛մ կնոջ է եւ ուս
թ ա գ աւ ո թ եւ սոցա հինգ զուակների պատ-
կերն է : Այդ նկարը՝ փայլուն ներկերով եւ ու-
կնով դարձրուած, յուսանկարչական վերաբու-
րութեամբ չափազանց նուազ տպաւորութիւն է
թողնում բնագրի համեմատութեամբ :

Պատմիկ յուսանկար մենք նկարեցինք մի
մագաղաթեայ Աւետարանից, որ գրել է տուել
Լուսին ամուսին կեանք թագուհին ԶԻԱ—1273
թուականին ամենադեղնիկ թուրքագրով : Ամ-
բողջ ձեռագիրը մեծ խնամքով ճոխապէս զար-

ԿԻՈՒՆ ԹԱԳՈՒՅՈՒ

ԱԿԵՏԱՐԱՆԸ

Յունիս ամաթ սկսած՝ ա՛նա վիզերորդ ա-
մբան է թուրքեայի վանքերում ու եկեղեցիներ-
ում եւ Եւրոպայի մասնադարաններում որո-
նում եւ ցուցակագրում եւմ հայերէն ձեռագրեր :